

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Finanstilsynet orienterer

Pensjonskassekonferansen 16. april 2015

finansilsynsdirektør Morten Baltzersen

Innhold

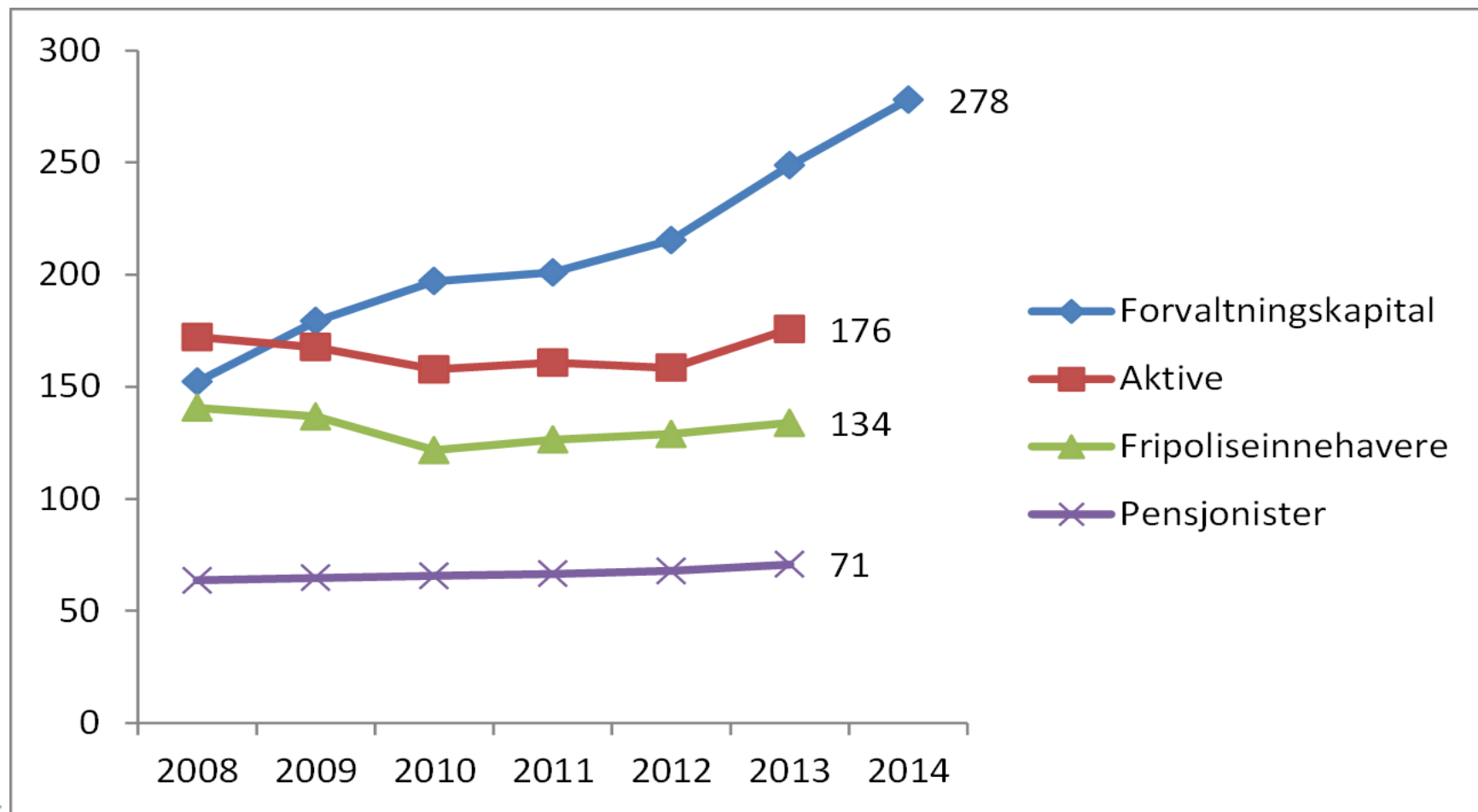
- 1. Kort om pensjonskassemarkedet**
- 2. Utfordringer for pensjonskassene**
- 3. Resultater og Stresstester**
- 4. Oppreservering for langt liv**
- 5. Reduksjon i maksimal beregningsrente**
- 6. Endringer i regelverket**
- 7. Stedlig tilsyn**
- 8. Kort om Solvens II**
- 9. Tjenestepensjonsdirektivet**
- 10. Oppsummering**

1. Kort om pensjonskassemarkedet

- Det var 50 private og 35 kommunale pensjonskasser ved utgangen av 2014
- Det er etablert 4 nye kommunale pensjonskasser i 2015
- Private og kommunale pensjonskassers forvaltningskapital var på hhv. 175 mrd. og 103 mrd. kr ved utgangen av 2014 (anslag)
- 32 private pensjonskasser hadde en samlet *fripolisebeholdning* på 27 mrd. kr (opp 3 mrd. kr i 2014)
- *Fripolisene* utgjorde 21 pst. av forsikringsforpliktelsene til private pensjonskasser (19 pst. i 2013)

1. Kort om pensjonskassemarkedet (forts.)

Utvikling i forvaltningskapital (mrd. kr) og medlemmer (i tusen)

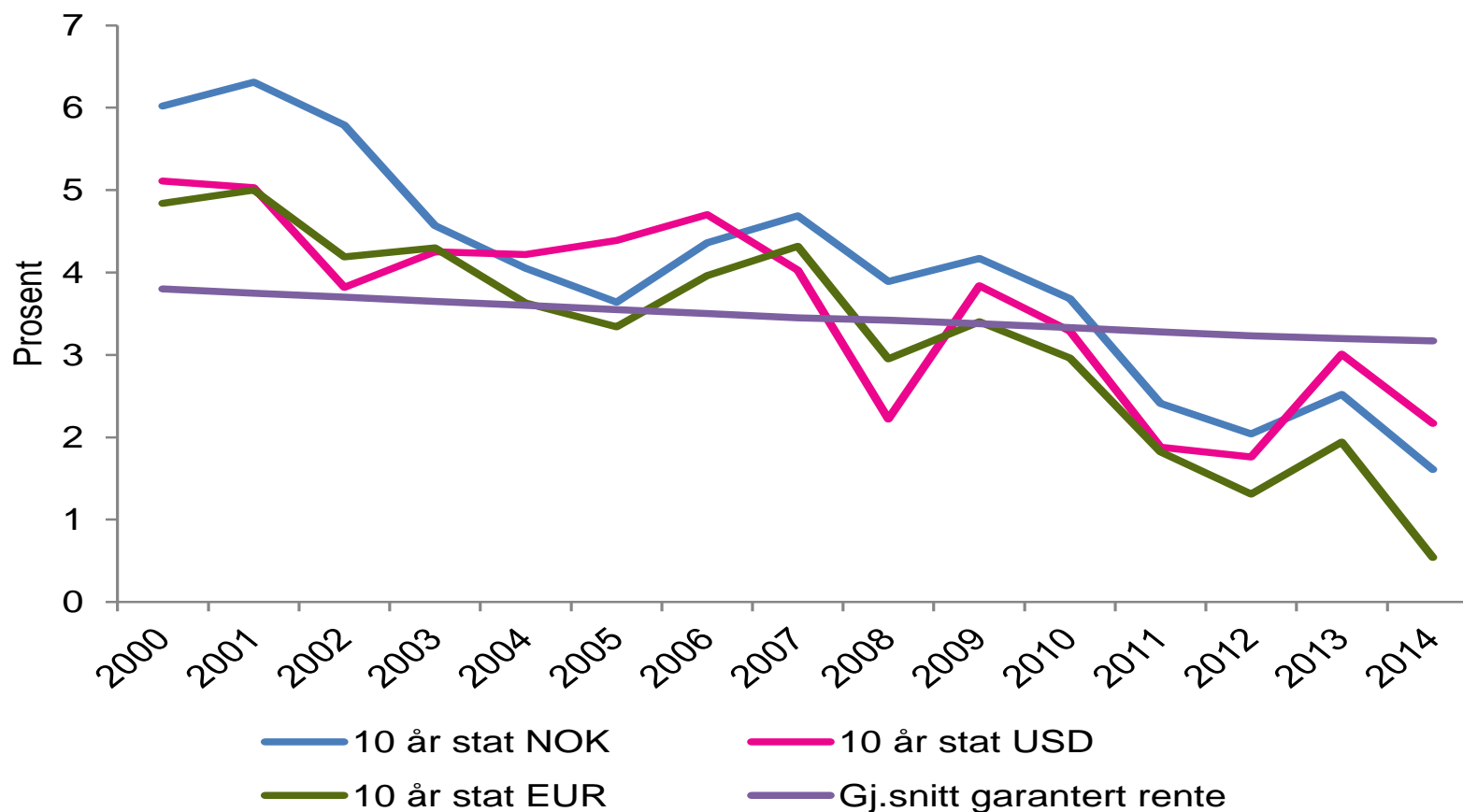

2. utfordringer for pensjonskassene

- Et lavt **rentenivå** gjør det vanskelig å sikre tilstrekkelig avkastning på pensjonsmidlene for pensjonskasser og livselskaper som har en stor andel garanterte ytelser
- Som følge av økt **levealder** må pensjonsinnretningene foreta ekstra avsetninger for å kunne møte fremtidige forpliktelser
- **Solvens II-regelverket** for forsikringselskaper (fra 1.1.2016) og tilsynets "stresstest I" reflekterer i større grad enn dagens solvens-regelverk foretakenes reelle risiko
  - Tilsvarende krav må forventes for pensjonskassene, men tidligst fra 2018

2. utfordringer for pensjonskassene (forts.)

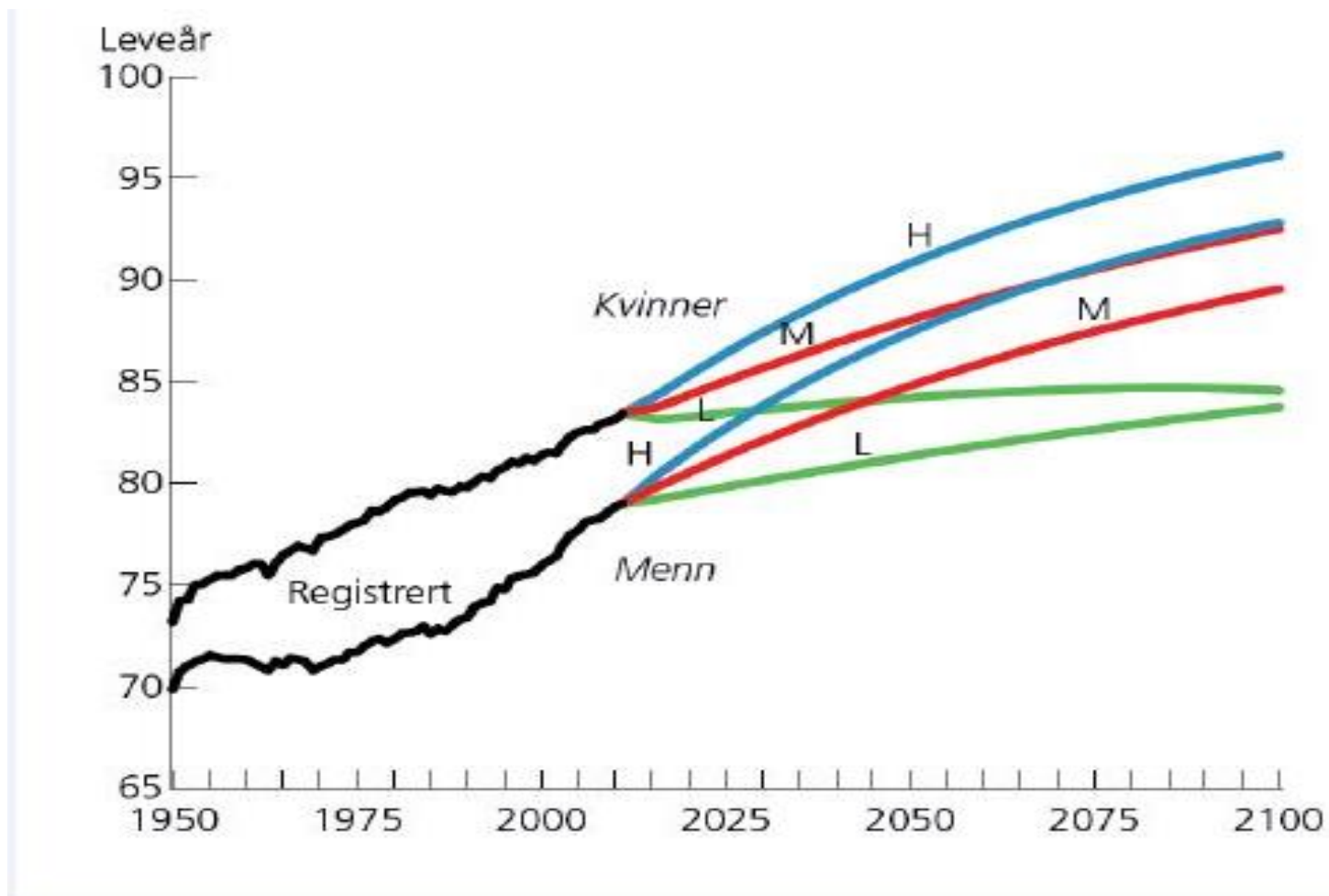
Gjennomsnittlig grunnlagsrente for livselskaper og private pensjonskasser
- kommunale pensjonskasser ligger noe lavere (ca. 2,9 pst. i 2015)

2. utfordringer for pensjonskassene (forts.)

Forventet levealder ved fødselen for kvinner og menn basert på observasjoner 1950-2011 og framskrevet 2012-2100

Kilde: SSB

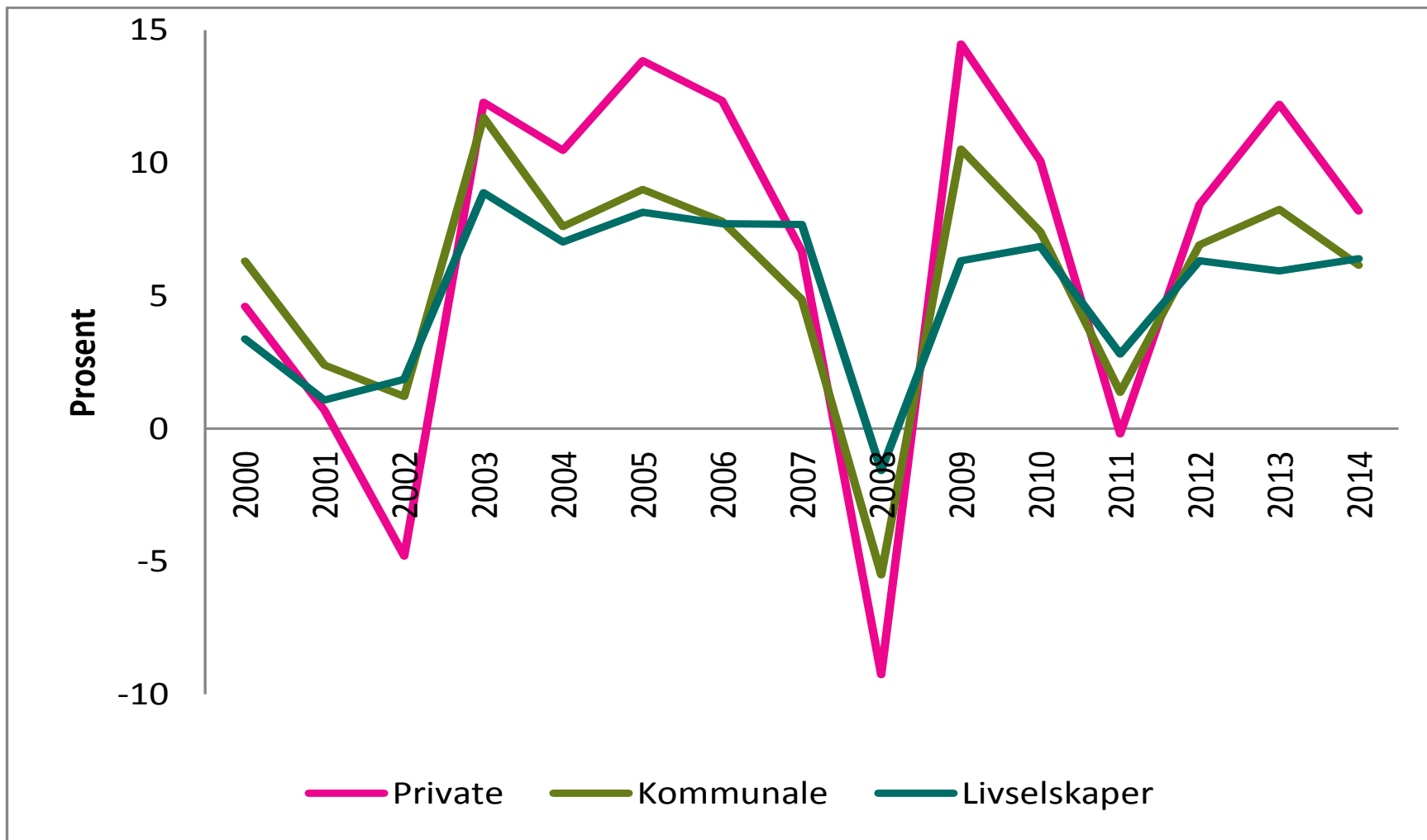
3. Resultater og Stresstester

- Pensjonskassenes samlede resultat før skatt var på 2,9 mrd. kr i 2014, opp fra 1,9 mrd. kr i 2013
- Bokført kapitalavkastning i kollektivporteføljen var på 5,8 pst. i 2014, opp fra 5,1 pst. i 2013
  - Private pensjonskasser hadde noe høyere avkastning enn de kommunale, først og fremst pga. høyere aksjeandel
- Verdijustert avkastning i kollektivporteføljen var på 7,4 pst. i 2014, en reduksjon fra 10,8 pst. i 2013
  - Verdijustert avkastning var 8,2 pst. for private pensjonskasser og 6,1 pst. for de kommunale i 2014
- Pensjonskassene hadde i gjennomsnitt en kapitaldekning på om lag 16 pst. ved utgangen av 2014

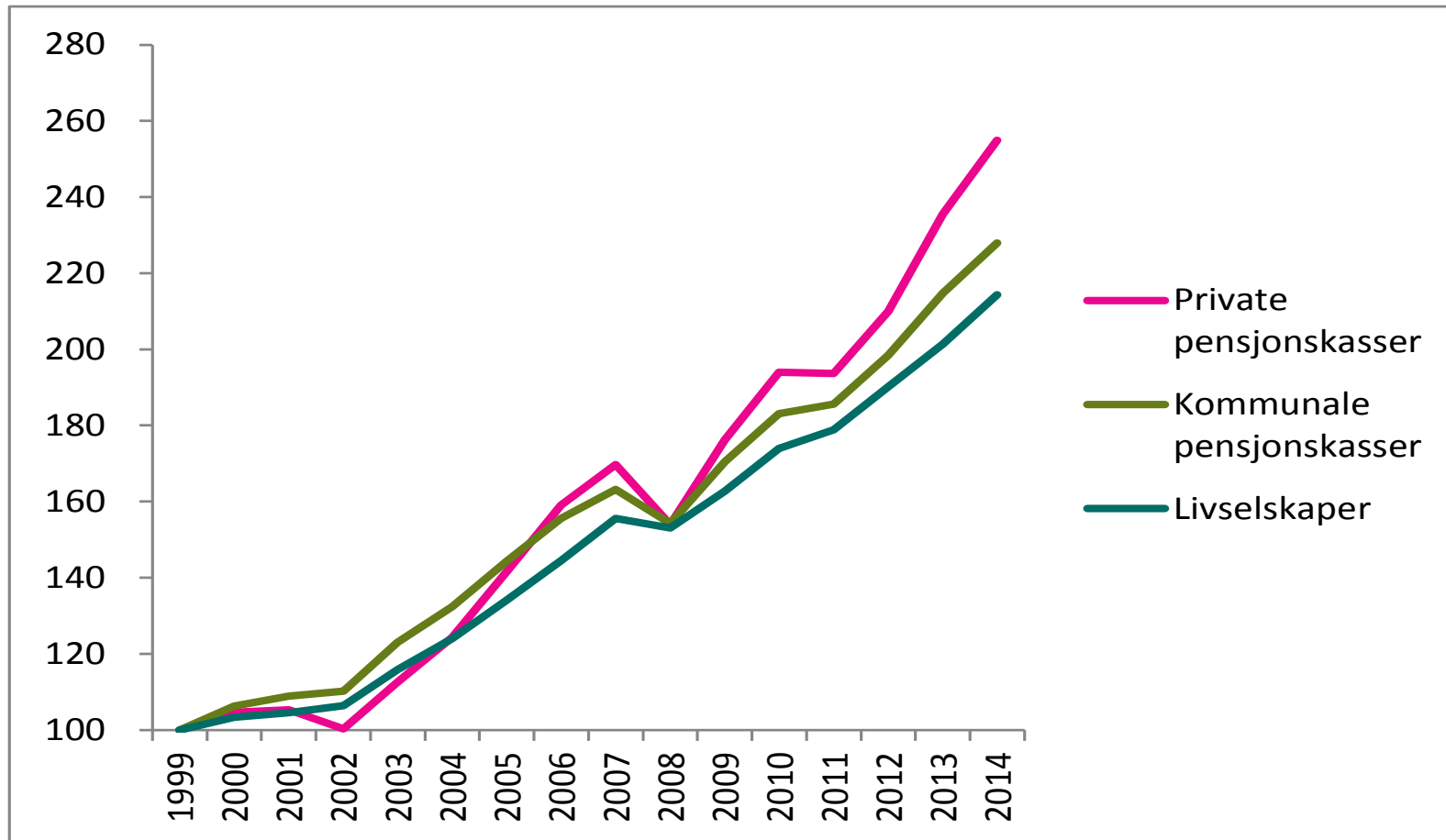
3. Resultater og Stresstester (forts.)

Verdijustert avkastning

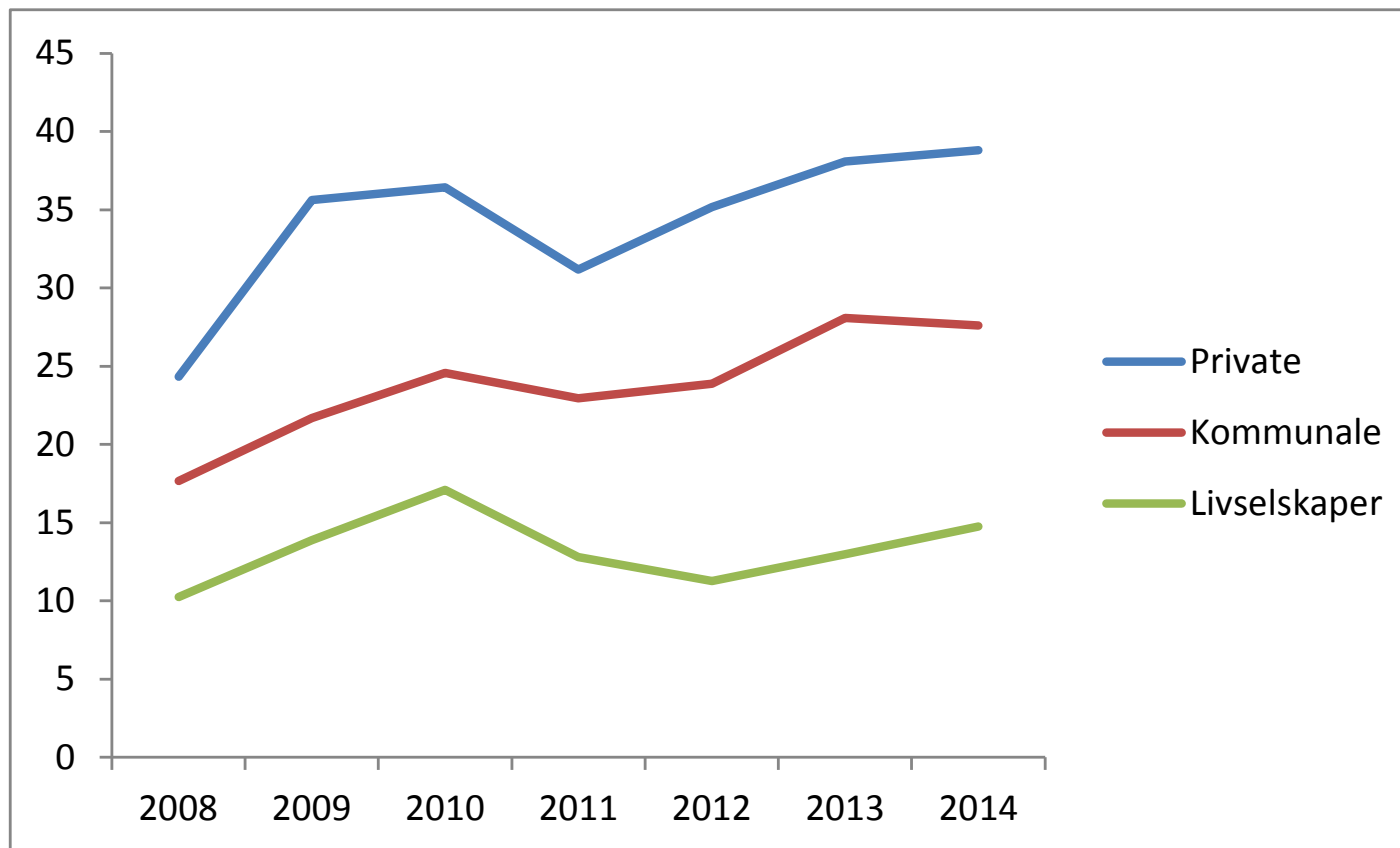
3. Resultater og Stresstester (forts.)

Akkumulert verdijustert avkastning i pensjonskasser og livselskaper

3. Resultater og Stresstester (forts.)

Aksjeandel i kollektivporteføljen – pensjonskasser og livselskaper

3. Resultater og Stresstester (forts.)

- Bufferkapitalutnyttelsen (BKU) i "stresstest I" for pensjonskassene samlet var på 125 pst. ved utgangen av 2014, mot 99 pst. året før
  - Rentenedgangen var hovedårsaken til økningen
  - Stresstest I: Er basert på virkelig verdi av eiendeler og forpliktelser, og en definisjon av bufferkapital under forutsetning om at pensjonskassen avvikles. Finanstilsynets metodikk og forutsetninger er tilpasset Solvens II.
- I "stresstest II" var det reduksjon i bufferkapitalutnyttelsen. 53 pst. ved utgangen av 2014, mot 56 pst. året før
  - Stresstest II: Er basert på bokførte verdier, og en definisjon av bufferkapital under forutsetning om fortsatt drift. Stresstest II belyser pensjonskassenes evne til å oppfylle gjeldende soliditetskrav.

3. Resultater og Stresstester (forts.)

- Finanstilsynet sendte 18. mars 2015 et likelydende brev til alle pensjonskasser vedrørende "stresstest I":
  - Pensjonskasser med bufferkapitalutnyttelse over 200 pst. skal redegjøre for gjennomførte, planlagte og vurderte tiltak i stresstest-rapporteringen til tilsynet
    - ✓ Høyere BKU enn tidligere skyldes særlig redusert rentenivå
    - ✓ Om lag 1 av 5 pensjonskasser ligger nå "rimelig høyt".
Gjelder i større grad private enn kommunale pensjonskasser

4. Oppreservering for langt liv – K2013

- Oppreserveringskravet til K2013 er på rundt 11,5 mrd. kr for pensjonskassene – 8,5 for private og 3 for kommunale
- Pensjonskassene har tilført 2 mrd. kr til oppreservering i 2014 (anslag), inkl. bidrag fra egenkapitalen
  - I 2013 ble ca. 5 mrd. kr avsatt til oppreservering
  - 3 mrd. i 2012 og 0,5 mrd. kr i 2011
- Gjenstående oppreserveringsbehov for *private* pensjonskasser var ca. 1 mrd. kr 1. januar 2015
  - Om lag 2/3 av de private pensjonskassene er nå ferdig oppresvert
- *Kommunale* pensjonskasser er i all hovedsak ferdig oppresvert

5. Reduksjon i maksimal beregningsrente

- Finanstilsynet besluttet i juni 2014 at høyeste tillatte beregningsrente som kan anvendes for nye kontrakter og ved beregning av premier og forsikringsmessige avsetninger for ny pensjonsopptjening i kollektiv pensjon, skal være 2 pst. fra 1. januar 2015
- Økte premier ikke populært hos arbeidsgivere og i bransjen, men likevel et nødvendig tiltak
- Premieøkning på ca. 3,5 mrd. kr i **privat** sektor, gitt alt annet likt
  - Avvikling og lukking av pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven gjør imidlertid at samlet premieinnbetaling er avtagende
  - Fripolisebestanden i livselskapene er nå klart høyere enn de premie betalende kontraktene – 215 mrd. mot 130 mrd. kr (grovt anslag)
  - I private pensjonskasser var det ca. 27 mrd. kr i fripoliser i 2014
- Premieøkning på ca. 5,5 mrd. kr i **kommunal** sektor
  - Avvikling og lukking er ubetydelig som følge av tariffavtaler

6. Endringer i regelverket

Fripoliser med investeringsvalg

Stortinget vedtok i 2014 at innehavere av fripoliser selv, på frivillig grunnlag, kan velge hvordan alderspensjonskapitalen skal forvaltes

- Krav om at fripolisen skal være fullt oppresvert til nytt dødelighetsgrunnlag før konvertering til investeringsvalgportefølje
- Den årlige avkastningsgarantien vil falle bort, men kunden får beholde all avkastning
- Departementet fastsatte i juni 2014 utfyllende regler i forskrift om blant annet krav til informasjon og rådgivning
- Fripolisebestanden i pensjonskasser er sterkt økende. Vil noen pensjonskasser vurdere en investeringsvalgløsning?

6. Endringer i regelverket (forts.)

Lov om tjenestepensjon (tjenestepensjonsloven)

- Loven ble innført 1. januar 2014
- Omtales ofte som et hybrid-produkt, blanding av innskuddspensjon og ytelsespensjon
- To livselskaper tilbyr kollektivproduktet, foreløpig begrenset salg
- Så langt synes ingen private pensjonskasser å ha vist interesse

Finansforetaksloven

- Loven ble sanksjonert i statsråd 10. april 2015 og gjelder fra 1.1.2016
- Loven opphever sparebank- og forretningsbankloven, finansieringsvirksomhetsloven, banksikringsloven og deler av forsikringsvirksomhetsloven

6. Endringer i regelverket (forts.)

Finansforetaksloven (forts.)

Hvilke konsekvenser får loven for pensjonskassene?

- Dagens solvensmarginkrav (Solvens I) videreføres inntil videre, mens gjeldende krav til kapitaldekning (Basel I) oppheves
- Loven gir hjemmel for å innføre (helt eller delvis) lovens solvenskrav med bl.a. markedsverdivurderinger av forpliktelsene
- Kravet til rapportering av stresstester basert på Solvens II-beregninger videreføres (som tilsynsverktøy, dvs. et mykt kapitalkrav)

6. Endringer i regelverket (forts.)

Finansforetaksloven (forts.)

Finansforetaksloven gjelder generelt for pensjonskasser

- Loven gir hjemmel for å fastsette unntak fra
  - ✓ krav til uavhengige kontrollfunksjoner og
  - ✓ unntak fra lovens regler om vurdering av risiko og samlet kapitalbehov
- Loven vil bli supplert med gjeldende forskrift om risikostyring og internkontroll. Kapitalforvaltningsforskriften videreføres

7. Stedlig tilsyn

- Hovedkriterier ved valg av kandidater for stedlig tilsyn er størrelse, frekvens og "early warning"-indikatorer (herunder stresstester)
- Finanstilsynet har i 2014 og hittil i 2015 gjennomført stedlig tilsyn i tre private og én kommunal pensjonskasse
  - Hovedvekt på overordnet styring og kontroll, kapitalforvaltningsområdet og forsikringsområdet
    - ✓ Tilsyn med at alle soliditetskrav er oppfylt følges opp løpende, fortrinnsvis gjennom dokumentbasert innrapportering

7. Stedlig tilsyn (forts.)

- Finanstilsynet fremhever viktigheten av å sikre tilfredsstillende samlet kompetanse i styret
  - ✓ Tilsynets rundskriv 5/2012 redegjør nærmere for kravene til rutiner for egnethetsvurderinger
    - Styremedlemmer og daglig leder skal oppfylle visse egnethetskrav
    - Søknad om tillatelse til å drive konsesjonspliktig virksomhet avslås dersom noen av personene
      - (i) ikke har tilstrekkelig erfaring
      - (ii) er dømt for straffbart forhold, og forholdet gir grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen/vervet på forsvarlig måte (hederligandel og skikkethet)
    - Etter at konsesjon er gitt, er det pensjonskassen som har plikt til å påse at kravene til egnethet / skikkethet er oppfylt.
Finanstilsynet har en kontrollerende rolle, f.eks. ved stedlig tilsyn.

7. Stedlig tilsyn (forts.)

- ✓ § 3 i forskrift om risikostyring og internkontroll av 22.9.2008 foreskriver at **styret** i pensjonskassen årlig skal evaluere sitt arbeid og sin kompetanse knyttet til risikostyring og internkontroll
  - forskriftens § 4 pålegger også **daglig leder** omfattende ansvar knyttet til risikostyring og internkontroll samt informasjonsplikt, til dels etter retningslinjer fastsatt av styret

8. Kort om Solvens II

- Solvens II-regelverket trer i kraft 1. januar 2016
- Solvens II-direktivet (vedtatt i 2009) er blitt endret gjennom det såkalte Omnibus II-direktivet (fastsatt i april 2014)
- Kommisjonen vedtok gjennomføringsbestemmelser i oktober 2014 (publisert i januar 2015)
- Utfyllende regler i tekniske standarder skal også fastsettes som forordning
- Innfører nye solvenskapitalkrav for forsikringssselskaper, basert på bl.a. markedsverdivurdering av forpliktelsene
- Solvens II reflekterer risikoen i livselskapene bedre enn eksisterende solvensregelverk, og det innebærer betydelig høyere kapitalkrav for flere livselskaper

8. Kort om Solvens II (forts.)

- Omnibus II-direktivet åpner for enkelte lettelser, i og med gradvis innføring av kravene
- Finanstilsynet har foreslått at noen av disse lettelsene skal gjelde for norske forsikringsselskaper
- Finanstilsynet tar sikte på å publisere veiledning til det samlede regelverket i løpet av 2015
- Solvens II-bestemmelser gjennomføres i finansforetaksloven
  - Forskrifter til loven antas å bli fastsatt høsten 2015

9. Tjenestepensjonsdirektivet

- Forslag fra *EU-kommisjonen* til nytt tjenestepensjonsdirektiv (IORP II) ble fremlagt 27. mars 2014
- Formål med forslaget er bl.a.:
  - sikre god risikostyring og kontroll i pensjonsforetak
  - sikre god informasjon til medlemmer av pensjonsordninger m.fl.
  - sikre et effektivt tilsyn med pensjonsinnretninger
- Forslaget inneholder ikke kvantitative solvenskrav
  - *EIOPA* arbeider videre med å utvikle kvantitative solvenskapitalkrav for pensjonsinnretninger (iht. eget arbeidsprogram)

9. Tjenestepensjonsdirektivet (forts.)

- **EIOPA** har hatt på høring et konsultasjonsdokument om fremtidige solvenskrav for pensjonsforetak. Det legges opp til tilsvarende *prinsipper* som for livsforsikring, og dermed markedsvurdering av forpliktelsene
- **EIOPA** planlegger å legge fram et forslag til felles regelverk om (utvidet) solvenskrav og regler om oppfølging fra tilsynsmyndighetene
  - Det er planlagt at forslaget blir oversendt i mars 2016
- **EIOPA** vil i denne sammenheng gjennomføre en beregningsstudie med oppstart mai 2015, svarfrist august 2015
  - Deltakelse i beregningsstudien er frivillig for det enkelte land. Finanstilsynet har bestemt at *norske* pensjonskasser ikke skal delta i beregningsstudien.

9. Tjenestepensjonsdirektivet (forts.)

- **EIOPA** skal i mai-august 2015 gjennomføre en stresstest av pensjonsinnretningene (IORP) i de enkelte medlemslandene
  - Det legges opp til at minimum 50 pst. av det nasjonale markedet involveres. I Norge omfattes de syv største pensjonskassene.
- Som del av planleggingen ble det høsten 2014 gjennomført en kartleggingsundersøkelse blant pensjonsinnretningene i medlemslandene, som dekket investeringsstrategi og beslutninger i perioden 2004-2013

9. Tjenestepensjonsdirektivet (forts.)

- Det er planlagt å benytte stresstestscenarier av balansen.

Dette gjelder både for

- ✓ det gjeldende nasjonale regelverk og
- ✓ et harmonisert felles regelverk

De tekniske spesifikasjonene som inngår i beregningsstudien vil være grunnlaget for "stressing" under det harmoniserte felles regelverk.

- Det legges opp til å benytte tre stress-scenarier, to som går på markedsrisiko og ett på økt levealder

10. Oppsummering

- Lav rente og reduksjon i dødeligheten gir opphav til betydelige utfordringer
  - *Krever mer kapital*
- God risikostyring og overordnet kontroll er svært viktig
  - *Krever god og relevant kompetanse i styret*
- Solvens II-regelverket synliggjør risikoen i pensjonsforsikring
  - *Dette må også pensjonskassene være forberedt på å møte*